

*Перспективи мовлення громад в Україні:
на основі досвіду суспільного мовника
та німецького громадянського мовлення
(на прикладі ОТГ Хотинського району
Чернівецької області)*

Мельничук Ю. Г., асистент,
к. соц. ком. Чернівецький на-
ціональний університет імені
Юрія Федьковича

Попович Ю. О., асистент,
к. соц. ком. Чернівецький на-
ціональний університет імені
Юрія Федьковича

Захарук І. Д., магістрантка.
Чернівецький національний уні-
верситет імені Юрія Федько-
вича

Der Artikel schlägt die Integration des deutschen Modells des Bürgerfernsehens in die ukrainische Praxis vor, insbesondere am Beispiel der einheitlichen territorialen Gemeinschaften des Bezirks Khotyn in der Region Tscherniwtsi. In dieser Phase kann die Erfahrung des deutschen Bürgerrundfunks –des Fernsehsenders Ludwigshafen – zur Entwicklung des Bürgerrundfunks in der Ukraine beitragen. Ausländische Rundfunkinformationspolitik wird in folgenden Bereichen betrieben: „Kunst und Kultur“, „Filme“, „Politik / Gesellschaft“, „Medienerziehung“, „Universitäten / Hochschulen“, „Öffentliche Aktivitäten“. Dementsprechend werden die möglichen Vari-

anten des Runfunkprogrammkonzepts der einheitlichen territorialen Gemeinschaften des Bezirks Khotyn auf der Grundlage von Programmen und Sendungen des Bürgerfunks „UA: Bukovyna“ angeboten.

Наразі про мовлення громад в Україні відомо лише те, що це частина законопроекту № 2693 від 27.12.2019 р. „Про медіа” [2], оскільки раніше така форма аудіовізуальної інформації в нашій країні не існувала. Особливо актуально говорити про створення даного типу мовлення через систематичні проблеми з фінансуванням суспільного мовника, котрий нині є найбільш доступним для глядачів, незалежно від того, чи мають вони приймач Т2 або супутникове ТБ. Більше того, саме сільське населення потребує специфічного підходу до формату телебачення, адже люди, котрі постійно зайняті роботою по господарству, часто не встигають за потоком інформації, через що більше довіряють чуткам, неперевіреним джерелам і т. д. Така проблема характерна й для громад Чернівецької області, де, до прикладу, бурхливо розвивається садівництво, проте населення замість того, аби черпати потрібну для себе інформацію зі спеціальних програм, змушене вишукувати дані з Інтернету. Саме тому ми вважаємо доречним планування мовлення громад на базі вже функціонуючого суспільного мовника з урахуванням специфічних потреб окремої ОТГ, адже це дасть основу для того, аби в подальшому видозмінити наповнення телеканалу таким чином, як того потребуватиме населення.

Суспільний мовник „UA: Буковина” створений на базі обласної державної радіо-телестудії. Зараз тут працює понад 100 людей. На базі телеканалу виробляють ранкове шоу „Доброго ранку, Буковино!”, програму „Загадки чернівецьких атлантів”, „Новини”, а також інформаційно-аналітичні програми „Тема дня” і „Звіти наживо”.

На телеканалі також транслюють фільми та серіали, проте вони не є продуктом власного виробництва.

Найбільш перспективною для створення громадянського мовлення на території однієї з громад Буковини наразі є ОТГ Хотинського району. Це Недобоївська, Клішковецька, Рукшинська та Хотинська об'єднані територіальні громади, в яких проживають 37588 осіб. Саме вони реалізують різноманітні цікаві проекти, які зміг би висвітлювати громадянський мовник.

Зокрема чотири найбільші ОТГ Північної Буковини – Недобоївська, Клішковецька, Рукшинська і Хотинська, створили спільний проект „Яблунева агломерація”. Він об'єднав приблизно 50 тисяч населення з усього краю. Це садівники та фермери регіону, які займаються вирощуванням фруктів. Об'єднання у Чернівецькій області функціонує вже понад рік. За цей час агломерація вже встигла створити Центр економічного розвитку громади, сільськогосподарський обслуговуючий кооператив. Запустили лінію з виробництва трісок з гілля від обрізки садів, закупили необхідне обладнання, а також розробили проект будівництва переробного цеху, який у перспективі зможе стати першим в Україні експортером чорносливу та іншої сушеної продукції у країни ЄС. Нещодавно цей проект зайняв 2 місце у Всеукраїнському конкурсі „Кращі практики місцевого самоврядування”. Лише на основі цього можна підготувати низку телепередач, які будуть цікавими як тим, хто безпосередньо задіяний у роботі, так і просто мешканцям громади, що працюють як приватні підприємці.

Також на території Рукшинської та Недобоївської ОТГ, а також міста Хотина реалізують ще один проект „Міжмуніципальне співробітництво територіальних громад Хотинського району в сфері управління твердими побутовими відходами”. На його реалізацію з державного бюджету виділили понад 8 мільйонів гривень, ще мільйон дофінансували з бюджетів громад. За ці гроші закупили контейнери для твердих побутових відходів, сміттєвоз, трактори, стенди для навчання у школах та садочках, планують ще закупити

металеві сітки для ПЕТ-пляшок (відсортовані пляшки продаватимуть підприємцям з Чернівців та Кам'янець-Подільського). Зауважимо, що такими новаціями варто було б ділитись й з іншими громадами, які могли б перейняти вже наявний досвід, а телепроекти цьому б лише сприяли.

Крім того, вважаємо, що жителям цих громад було би цікаво дізнаватися про новини свого регіону, який активно розвивається, а також систематичне інформування не лише допомогло б просвічувати населення, а й планувати подальший напрям розвитку ОТГ.

Суттєво допомогти розвиткові мовлення громад в Україні на даному етапі може досвід німецького громадянського мовлення. До прикладу, зупинимось на концепції мовлення телеканалу „Ludwigshafen”, котрий функціонує з 1999 р., а очолює його др. В. Ресманн (W. Rössmann). Наразі їх інформаційна політика здійснюється за такими напрямками: „Мистецтво та культура”, „Фільми”, „Політика / Суспільство”, „Медіа-освіта”, „Університети / Коледжі”, „Громадська діяльність”. Відповідно, ми намагатимемось запропонувати можливі варіанти програмної концепції мовлення громад ОТГ Хотинського району на базі програм і передач суспільного мовника.

Мистецтво та культура

Зараз на Суспільному мовнику Буковини транслюється програма „Загадки чернівецьких атлантів”. Це один з проєктів, які були відібрані на внутрішньому конкурсі творчих ідей та пройшли підготовку з командою продюсерів. „Загадки чернівецьких атлантів” – історія будівель міста Чернівці та їхніх мешканців. Програма виходить щонеділі о 9.30. На нашу думку, схожий проєкт можна виконати й для громад Хотинського району. Цікаві будівлі, які приховують у собі історію років, є в кожному регіоні, не кажучи вже про історичне місто Хотин. Частково тему мистецтва та культури зачіпають у ранковому шоу „Доброго ран-

ку, Буковино!”. У сюжетах цієї програми інколи розповідають про виставки, концерти чи інші культурні події регіону. Також на „UA: Буковина” час від часу транслюють концерти, які відбуваються у місті. Культурно-мистецькі заходи для жителів ОТГ також були б цікавими, особливо якщо вони будуть стосуватись безпосередньо їхніх уподобань або, наприклад, демонстрації місцевих народних талантів, котрі зазвичай є в кожному селі – це, як правило, мешканці, котрі ніколи не вчилися у музичній школі, але опанували гру на акордеоні, чудово співають, мають акторські здібності і т. д.

Фільм

Як ми вже зазначали, на суспільному мовнику Буковини транслюють фільми та серіали, однак вони не є власним продуктом телеканалу. Створення фільму потребує неабияких затрат та ресурсів, тому вважаємо, що реалізувати це в контексті мовлення громади було б надзвичайно складно. Проте громадянське мовлення могло би стати майданчиком для реалізації людей, які створюють фільми й шукають можливості для їх оприлюднення. Якщо фільм пройшов би внутрішній конкурс ідей, його можна було б транслювати на телеканалі, а творці отримали б гроші для подальшої реалізації схожих проєктів. Також як варіант – можливе укладання договорів на показ фільмів, що є продукцією громадянських мовників країн ЄС, зокрема й Німеччини, проте відбір необхідно буде проводити на основі уподобань мешканців ОТГ.

Політика / Суспільство

На телеканалі „UA: Буковина” кожного дня о 19.20 виходить програма „Тема дня”. У ній обговорюють важливі суспільно-політичні теми разом із гостем у студії. Проте не завжди вистачає актуальних тем на кожен день для обласного телебачення, а якщо звузити мовлення лише для одного району, то таку програму можна робити лише раз на тиждень. Вона могла би ви-

ходити в ефірі у п'ятницю або суботу як обговорення основної теми тижня.

Раз на місяць на усіх філіях Суспільного виходить програма „Звіти наживо” – це спільний проект Національної суспільної телерадіокомпанії України та громадського руху „Чесно”. Це майданчик для звітності посадовців щодо виконаної ними роботи.

Поставити своє запитання можна завчасно у соціальній мережі Facebook за хештегом #Запитай_(прізвище посадовця) та протягом прямого ефіру за телефоном студії Суспільного у відповідному регіоні. Таку програму можна було би створити й для громадянського мовника ОТГ Хотинського району. Чинovníки мусіли б раз на місяць у прямому ефірі звітувати про свою роботу, а жителі громади мали б можливість спитати їх про все, що цікавить.

Суспільно-політичні теми журналісти „UA: Буковина” постійно порушують у новинах, які виходять у прямому ефірі о 19.00. Також у новинах часто розповідають про буковинців, які можуть поділитися цікавим досвідом, досягненнями або ж незвичним хобі. Про таких особистостей можна було би розповісти й у контексті ОТГ, або ж створити окрему програму на таку тему. Крім того, сюжети можна перемонтувати у формат кешпн-відео і поширювати у соцмережах.

Також можна створити програми, в яких розповідатимуть про суть децентралізації, проекти та перспективи для громад. Можна аналізувати, скільки громади заробляють, звідки в них надходження до бюджету та розповісти про проекти, в яких ОТГ можуть брати участь. Такі проекти допомогли б жителям краще зрозуміти життя громади, а керівникам знайти можливості для розвитку ОТГ та обміну досвідом між громадами. До прикладу, Рукшинська та Недобов'ївська ОТГ, а також місто Хотин реалізують спільний проект „Міжмуніципальне співробітництво територіальних громад Хотинського району в сфері управління твердими побутовими відходами”. Сміття, яке збирають у баках, закуплених за гроші програми, звози-

тимуть на паспортизоване сміттєзвалище у Хотин. На ввіз сміття планують встановити тариф та приймати відходи не лише з міст Буковини, а й з-за її меж. За вилучені гроші громади-учасники проекту, планують побудувати сортувальну лінію, а пізніше – сміттєпереробний завод. Якщо б про такі ініціативи розповідали на громадянському мовнику, це б набуло більшого розповсюдження й громади змогли би залучити до співпраці інші населені пункти.

Медіаосвіта

Варто зазначити, що в школах України лише започатковане викладання медіаграмотності, тому люди зазвичай слабо орієнтуються в інформаційному просторі. Медіаосвіта була би дуже корисна для українців особливо в умовах нинішньої інформаційної війни. На Суспільному Буковини немає жодної програми, яка б сприяла медіаграмотності населення. Саме тому впровадження на громадянському мовнику передусім передач, які б розвінчували фейки, допомагали визначати достовірні джерела інформації і т. д., однозначно, мало би позитивний досвід. При цьому для кращого засвоєння інформації варто починати роботу із закладів освіти: проводити зустрічі з учнями та студентами, розповідати про діяльність громадянського мовника, про стандарти журналістики, разом із аудиторією аналізувати матеріали різних ЗМІ на дотримання стандартів. Нещодавно на території регіонального каналу Суспільного мовлення „UA: Буковина” відкрили коворкінг „Простір UA:”, де можна проводити некомерційні заходи безкоштовно. Такий простір можна створити й на громадянському мовнику, і саме там можна проводити лекції з медіаграмотності для охочих і транслювати їх на телебаченні та стрімити на фейсбук-сторінку.

Університети / Коледжі

Про успіхи студентів чи вдалі проекти закладів освіти на суспільному мовнику Буковини розповідають у ранковому шоу „Доброго ранку, Буковино!” та

в новинах. Проте в реальності суспільство абсолютно не орієнтується навіть у тому, яких спеціалістів готують у Чернівецькому національному університеті ім. Ю. Федьковича, не кажучи вже про те, що собою являє та чи інша спеціальність. Мовлення громади – це можливість розповідати про університети та коледжі не лише Буковини, а й України загалом, їхні спеціальності, вступні кампанії та подальші перспективи для випускників. Крім того, студенти мали б змогу проходити стажування на телеканалі, щоб краще познайомитись із роботою журналістів, а ті, хто вже навчається за цією спеціальністю, змогли би спробувати свої сили на практиці.

Громадська діяльність

Традиційно в кожному населеному пункті зазвичай є громадський активіст, котрий готовий працювати на благо односельчан і має багато ідей щодо цього. Сучасні форми організації суспільства дають змогу обирати для себе найбільш прийнятний варіант для реалізації своїх задумів – це може бути громадська організація, ініціативна група, волонтерська робота. Суспільний мовник може похвалитися хіба що великою кількістю сюжетів про волонтерів, котрі допомагають військовослужбовцям. Решта форм не мають достатнього висвітлення, а тому люди зазвичай не розуміють, що свого можна домагатись не лише скандалами чи судами, а й більш цивілізованими методами. Саме тому громадянський мовник міг би кардинально змінити цю ситуацію, пояснюючи спершу, яким чином суспільство може самоорганізуватись, а далі – наводячи приклади успішного функціонування подібних утворень. Не менш важливо й те, що подібного типу програми можуть слугувати посередником для комунікації між владою та громадою, оминаючи політичні моменти, а зосереджуючись виключно на питаннях суспільної важливості.

Поетапно ми підходимо до наступного важливого моменту – *хто зміг би працювати на громадянському мовнику?*

Вимоги до працівників Суспільного мовлення в Україні – вища освіта за спеціальністю „Журналістика”, також передбачене офіційне працевлаштування. До створення контенту для Суспільних мовників не можливо залучити людей, які не працюють у штаті. Якщо говорити про роботу на громадянському телеканалі за вимогами суспільного мовлення, то залучення людей, які не працюють на цьому телеканалі, можливе лише у якості стажерів чи волонтерів. Як уже зазначалося раніше, вони можуть пропонувати запитання для гостей програми „Звіти наживо”. Якщо відійти від концепції Суспільного мовлення, то створювати контент для громадянського мовлення могли би всі охочі, але чи будуть ці матеріали якісними з дотриманням стандартів та ще й у межах ОТГ? Запитання риторичне. За таким принципом працюють багато районних газет в Україні, але це далеко не те, що варте уваги. На нашу думку, залучати аматорів до створення новин чи аналітичних політичних програм було б не правильно, проте вони могли би долучитися до створення розважального контенту та наповнення для соцмереж. Також, як виключення, можливе функціонування програми, яку будуть створювати за бажанням мешканці ОТГ під керівництвом фахового журналіста – вона й назву може мати відповідну – наприклад, „Умільці з народу”, „Наша проба” і т. д.

Фінансування для громадянського мовника

Закон України „Про суспільне телебачення і радіомовлення” [1] передбачає два типи фінансових надходжень для Суспільного мовлення:

- гарантована сума з державного бюджету для підтримання інституційної незалежності суспільного мовлення;
- надходження з інших джерел:

- 1) продажу власної теле- і радіопродукції, плати за користування авторськими та суміжними правами;
- 2) державного і місцевих бюджетів;
- 3) абонентської плати, що сплачується за послуги НСТУ в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;
- 4) інших надходжень, не заборонених законодавством.

За інформацією порталу „Суспільне. Детектор медіа” [3] питання абонентської плати неодноразово піднімалося при фахових обговореннях ще з моменту ухвалення первинної редакції закону в 2014 році. Проте, розглядаючи питання її запровадження, слід враховувати кілька факторів:

- обрахунок розміру абонентської плати;
- спосіб її збору;
- систему адміністрування;
- систему примусу і санкції за ухилення від її сплати.

Цей же інформаційний ресурс подає тлумачення цих пунктів:

Обрахунок абонентської плати має виходити з економічних факторів, де враховується обсяг прямого бюджетного фінансування, прогнозовані витрати, а також в ширшому контексті, як отримана сума коштів буде витрачена для реалізації місії і завдань.

Спосіб збирання абонплати може бути окремим платежем, які громадяни отримують нарівні з іншими комунальними послугами або з прив'язкою до найбільш поширеної послуги, наприклад, електроенергію. Слід однак враховувати, що в цьому випадку оператор енергомереж буде брати свій адміністративний збір за обслуговування такого збору абонплати, що вимагає серйозного юридичного пропрацювання на етапі запровадження механізму та економічної оцінки доцільності.

Адміністрування, передбачає, перш за все, якісне пророблення усього ланцюжка стягнення коштів

від особи до НСТУ, встановлення білінгової системи, яка дозволить виявляти неплатників і застосовувати до них санкції. Це вимагає залучення з боку НСТУ або визначеного посередника низки фахівців та розробки відповідного програмного забезпечення з подальшим обслуговуванням.

Примус в моделі абонентної плати може забезпечуватися лише в рамках цивільного судочинства, адже НСТУ тут виступає квазі-продавцем, а громадянин квазі-покупцем, адже останній може взагалі не споживати послуг НСТУ. Намагання відсуджувати абонплати що покладає на НСТУ надмірне навантаження для ведення судових справ.

Соціальні фактори. Слід зважати на те, що запровадження абонентської плати є фактично формою прихованого податку. Запровадження абонентської плати на фоні обвалу національної валюти, зростання комунальних платежів прогнозовано викликало би невдоволення населення, що в свою чергу би серйозно вдарило по репутації самого суспільного мовлення, поява якого відбувається в значно відмінному середовищі від того, в якому виникали суспільні мовники країн колишнього Варшавського блоку. Піднімання питання про запровадження абонентської плати слід робити на етапі стабілізації рейтингів телевізійних, радійних та інших платформ суспільного мовлення, а також за більш сприятливих зовнішніх факторів і при тривалій промоційній кампанії, покликаної на суттєве підвищення обізнаності про суспільне мовлення і його особливу роль на медійному ринку і в цілому в суспільстві. Наразі абонплату готові платити від 9% до 29% громадян (серед якої саме аудиторії проводили опитування, не вказано) [3].

Таким чином, можемо зробити висновки, що фінансувати громадянське мовлення за рахунок абонплати українці поки не готові, а збільшення платіжок призведе до чергового загострення в суспільних настроях. Проте в межах функціонування ОТГ варто враховувати інший аспект: люди зазвичай готові пла-

тити за те, щоб побачити себе на телебаченні, тобто в разі, якби мешканці стали дійовими особами в програмах телеканалу – узгодити питання щодо абонплати було б значно легше.

Якщо знову повернутися до ЗУ „Про Суспільне телебачення і радіомовлення”, то окрім державного фінансування й можливої абонплати, законом передбачені й інші способи доходу, які можна було б застосувати для громадянського мовлення.

Фінансування з місцевих бюджетів. Якщо ОТГ мають хороший дохід, то могли би собі дозволити утримувати незалежний телеканал, який виробляє якісні матеріали. Головне не переступити межу впливу на журналістів і не перетворити роботу цього мовника на ідентичну до колишніх державних ЗМІ.

Продаж власної теле- і радіопродукції. Цей варіант можливий за умови створення якісного і цікавого контенту.

Інші надходження не заборонені законодавством. Це можуть бути пожертви, гранти, спільні проекти. Знову ж таки – зазвичай в ОТГ легко знайти приватних підприємців з високими прибутками, котрі, можливо, погодяться на дофінансування мовника громади. Проте такі кошти потрібно залучати максимально прозоро й не погоджуватися на пожертви в обмін на створення замовних матеріалів.

Отже, можна зробити висновки, що створення громадянського мовника було би доречним для ОТГ Хотинського району, адже це одні з найрозвиненіших громад області. Мовник зміг би висвітлювати актуальні проблеми та досягнення регіону, бути наближеним для аудиторії, навчити людей культури споживання новин. Проте, на нашу думку, залучення жителів до створення матеріалів слід проводити дуже обережно й обов'язково із залученням фахових журналістів до процесу. У протилежному разі – це може зробити неякісним контент цього ЗМІ.

Створення мовника потребує вкладення значних коштів. Без абонплати та фінансування з державного

чи місцевого бюджету функціонувати такому громадянському мовнику буде важко, тому необхідне залучення інвесторів або ж участь у грантах.

Список літератури

1. Закон України «Про суспільне телебачення і радіомовлення України» [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1227-18> (дата звернення: 17.03.2020).
2. Проект Закону про медіа [Електронний ресурс] URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67812 (дата звернення: 17.03.2020).
3. Суспільне. Детектор медіа [Електронний ресурс] URL: <https://stv.detector.media/about/editorial/> (дата звернення: 17.03.2020).

Громадянська журналістика на неокупованій Донеччині: переваги розвитку

Доценко М. В., к. філол. н.,
старший викладач кафедра
журналістики. Донецький на-
ціональний університет імені
Василя Стуса

Громадянська журналістика – поширена в країнах західного світу (Німеччині, США та ін.) практика активної задіяності особистості без спеціальної підготовки в процес збирання, аналізу, обробки і поширення інформації. Тобто участь в медіаменеджменті й